

Г. С. Буга, доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу організації наукової діяльності,
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-3957-7387

В. В. Буга, доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної
діяльності Національної поліції України,
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-0655-5256

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена аналізу ролі та значення міграційної політики України в контексті забезпечення національної безпеки в умовах сучасних викликів глобалізації та збройної агресії росії. У дослідженні окреслено актуальні проблеми, що виникають у процесі регулювання міграційних потоків та впливу міграції на демографічну ситуацію, економічний розвиток, соціальні процеси та стабільність державних інститутів. Міграційна політика України розглядається як важливий інструмент для забезпечення національної безпеки, включаючи функції збереження людського капіталу, інтеграції внутрішньо переміщених осіб, боротьби з нелегальною міграцією та захисту прав людини. У статті зазначено, що зростання масштабу міграційних процесів зумовлене не лише війнами та економічними кризами, але й процесами глобалізації, які збільшують взаємозалежність держав. В цьому контексті важливе значення має адаптація та інтеграція мігрантів у нові соціально-економічні умови, забезпечення їхніх прав та належних умов для адаптації, що сприяє стабільності держави. У статті підкреслюється необхідність розробки ефективної міграційної політики на основі міжнародного досвіду, який забезпечує не лише контроль за міграційними потоками, але й їх максимальне використання на користь країни. Доведено, що міграційна політика України є ключовим елементом національної безпеки, оскільки вона суттєво впливає на демографічні, соціальні, економічні та політичні процеси в державі. Дослідження наукових підходів та практичних аспектів цієї сфери демонструють, що ефективне управління міграційними потоками має забезпечувати не лише контроль над переміщенням населення, але й створювати сприятливі умови для інтеграції мігрантів, збереження людського капіталу та дотримання прав людини. В умовах збройного конфлікту з російською федерацією, значних внутрішніх та зовнішніх міграційних потоків, а також сучасних глобальних викликів, Україні потрібна комплексна та збалансована міграційна стратегія. Ця стратегія повинна гармонійно поєднувати безпековий аспект із соціально-економічним розвитком, відповідати європейським стандартам та водночас враховувати національні пріоритети. Для вдосконалення державної міграційної політики необхідно: забезпечити гармонізацію законодавства України з міжнародними нормами; зміцнити інституційну спроможність державних органів, зокрема Державної міграційної служби України; посилити механізми боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми; розробити ефективні програми соціальної адаптації та інтеграції як для внутрішньо переміщених осіб, так і для біженців; встановити прозорі та збалансовані форми співпраці з міжнародними організаціями та партнерами. Отже, міграційну політику слід розглядати як важливий стратегічний інструмент захисту національного суверенітету, підтримки соціальної стабільності та формування сталого відчуття ідентичності українського народу. Її професійне впровадження сприятиме не лише зміцненню безпеки країни, а й успішній інтеграції в європейський та світовий простір.

Ключові слова: міграція, політика, міграційна політика, реалізація державної міграційної політики, міграційні процеси, національна безпека.

H. S. Buha, V. V. Buha. Migration policy of Ukraine as an element of national security

The article is devoted to the analysis of the role and significance of Ukraine's migration policy in the context of ensuring national security in the context of modern challenges of globalization and armed aggression of russia. The study outlines the current problems that arise in the process of regulating migration flows and the impact of migration on the demographic situation, economic development, social processes and the stability of state institutions. Ukraine's migration policy is considered an important tool for ensuring national security, including the functions of preserving human capital, integrating internally displaced persons, combating illegal migration and protecting human rights. The article states that the growth in the scale of migration processes is due not only to wars and economic crises, but also to globalization processes that increase the interdependence of states. In this context, the adaptation and integration of migrants into new socio-economic conditions, ensuring their rights and proper conditions for adaptation, which contributes to the stability of the state, is of great importance. The article emphasizes the need to develop an effective migration policy based on international experience, which ensures not only control over migration

flows, but also their maximum use for the benefit of the country. It is proved that the migration policy of Ukraine is a key element of national security, as it significantly affects the demographic, social, economic and political processes in the state. Studies of scientific approaches and practical aspects of this area demonstrate that effective management of migration flows should provide not only control over the movement of the population, but also create favorable conditions for the integration of migrants, the preservation of human capital and the observance of human rights. In the context of the armed conflict with the Russian Federation, significant internal and external migration flows, as well as modern global challenges, Ukraine needs a comprehensive and balanced migration strategy. This strategy should harmoniously combine the security aspect with socio-economic development, meet European standards and at the same time take into account national priorities. To improve the state migration policy, it is necessary to: ensure the harmonization of Ukrainian legislation with international norms; strengthen the institutional capacity of government bodies, especially the State Migration Service of Ukraine; strengthen mechanisms to combat illegal migration and human trafficking; develop effective programs of social adaptation and integration for both internally displaced persons and refugees; establish transparent and balanced forms of cooperation with international organizations and partners. Therefore, migration policy should be considered as an important strategic tool for protecting national sovereignty, maintaining social stability, and forming a sustainable sense of identity of the Ukrainian people. Its professional implementation will contribute not only to strengthening the country's security, but also to successful integration into the European and global space.

Key words: migration, politics, migration policy, implementation of state migration policy, migration processes, national security.

Постановка проблеми. У сучасну епоху глобалізації та посилення мобільності населення міграційні процеси набули статусу однієї з центральних характеристик міжнародних відносин і внутрішньодержавного розвитку. Для України, яка перебуває в умовах збройної агресії з боку російської федерації, питання вдосконалення міграційної політики набуває особливої значущості. Ця політика має прямий вплив на демографічну ситуацію, соціально-економічний розвиток та забезпечення національної безпеки держави. Масштабні переміщення населення, обумовлені військовими конфліктами, економічними кризами та інтеграційними процесами, формують нові виклики для державної політики в контексті безпеки. Міграційна політика виконує функцію вагомого інструменту у збереженні людського капіталу, регулюванні трудових потоків, інтеграції внутрішньо переміщених осіб, протидії нелегальній міграції та забезпеченні захисту прав людини. Її вплив поширюється на широкий спектр інших сфер державного управління, таких як економічна, соціальна, інформаційна, прикордонна та правоохоронна діяльність. Ефективна міграційна політика становить одну з ключових передумов стабільності суспільства та життєздатності державних інститутів. Актуальність проблематики дослідження зумовлена необхідністю розробки збалансованої та багатфункціональної стратегії, яка відповідатиме сучасним викликам безпеки, захищатиме національні інтереси та сприятиме інтеграції України до європейського правового й інституційного простору. У цьому контексті аналіз міграційної політики України як складової національної безпеки сприяє окресленню основних напрямів її вдосконалення та визначенню перспектив імплементації міжнародного досвіду.

Протягом останніх тридцяти років у сучасному світі дедалі більше уваги приділяється вивченню системи національної безпеки держави. Це зумовлено зростанням викликів і загроз, які постають перед країнами в умовах активізації глобалізаційних процесів. Традиційні уявлення про загрози для національної безпеки поступово змінюються, адаптуючись до нових реалій [1, с.233].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міграційна політика України як елемент національної безпеки була предметом наукових досліджень Білан А., Бичай Р., Кожушко Я., Риндзак О., Мельничук С., Малиновська О. та інших провідних науковців. Однак низка аспектів досліджуваної проблеми потребує додаткового опрацювання.

Мета статті. Проаналізувати роль і значення міграційної політики України у забезпеченні національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах, що характеризуються стрімкими кількісними та якісними змінами глобальних міграційних процесів, які відбуваються під впливом політичних, економічних та культурних чинників глобалізації, на перший план виходить питання оптимізації механізмів їх регулювання. Забезпечення організованого, безпечного та не конфліктного характеру міграційних потоків стає однією з ключових задач національних урядів та міжнародних організацій. Важливим інструментом регулювання міграційного руху є міграційна політика, яка формується як на рівні окремих держав, так і через взаємодію між ними. У сучасному глобалізованому світі значення міграційної політики закономірно зростає. По-перше, без ефективною міграційної політики неможливо реалізувати позитивний потенціал міграції в контексті соціально-економічного розвитку. По-друге, здатність національних урядів належним чином управляти міграційними процесами є основою для успішного міжнародного співробітництва у цій сфері. Оскільки регулювання міграції є багатостороннім процесом, без координації між країнами така діяльність стає практично нездійсненною. Зважаючи на поступове наростання масштабів міжнародних переміщень, а також їх багатогранність і різноспрямованість, задачі держав у сфері управління міграційними процесами значно ускладнюються. До цього додається обмеженість можливостей країн через взяті на себе міжнародні зобов'язання та прихильність до принципів поваги прав людини. Таким чином, питання змісту, сутності,

предмета та пріоритетів міграційної політики дедалі частіше стають предметом уваги як серед практиків у сфері державного управління, так і серед академічної спільноти. Однак слід зазначити, що у вітчизняному правовому просторі поняття «міграційна політика» досі не отримало чіткого визначення. Внаслідок цього в наукових колах існує низка варіативних підходів до трактування цієї дефініції. Інтерпретації терміна значно різняться залежно від того, який зміст дослідники вкладають у поняття «політика» та «міграція». Це зумовлює необхідність подальшого концептуального осмислення та стандартизації визначення поняття для забезпечення його ефективного застосування в теорії та практиці [2, с. 59].

У сучасній науковій літературі поняття міграційної політики інтерпретується неоднозначно, і до цього часу немає усталеного визначення. У загальному розумінні, термін «політика» (від грецького *politike* – мистецтво управління державою) охоплює діяльність органів державної влади, партій та суспільних груп у сферах внутрішнього управління та регулювання суспільних відносин. Український дослідник Хомра О. визначає міграційну політику як систему заходів і розробок, спрямовану на формування необхідних потоків населення та регулювання інтенсивності міграційних процесів. Позиції інших науковців, які аналізують міграційні явища, здебільшого схожі за суттю з цим підходом [3, с. 73].

Тиндик Н. зазначає, що міграційна політика України є сукупністю державних та міжнародних заходів, які повинні забезпечувати багатовимірний і різносторонній контроль за переміщенням громадян України, іноземців та осіб без громадянства, особливо у транскордонному просторі. Цю політику слід розглядати як складову державної соціальної стратегії, що представляє собою цілеспрямовану діяльність органів влади та інших соціальних суб'єктів, спрямовану на регулювання міграційних процесів і максимальне використання їх потенціалу задля інтересів країни. Головною метою таких заходів є забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації та процесу євроінтеграції [4].

На думку Білан А. та Мельничук С., державна міграційна політика представляє собою стратегічний план управління міграційними процесами з метою забезпечення національної безпеки. Її зміст визначається факторами, які можуть виступати як ризики або загрози (реальні, потенційні чи гібридні), впливаючи на національні інтереси та формуючи реакцію держави в різних сферах. Основою міграційних процесів є сукупність соціально-економічних, безпекових, духовних, культурних і екологічних чинників, а також гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина, що визначають мотиви для переміщення населення [5, с. 28].

Міграційна політика може бути визначена як стратегія, спрямована на регулювання чисельності, складу, напрямів руху та розселення мігрантів, а також їх соціальної адаптації та інтеграції відповідно до актуальних і довгострокових інтересів держави. Вона охоплює багатогранний спектр аспектів, які мають розглядатися в єдності задля підвищення ефективності управління цією сферою. У контексті її функціонального взаємозв'язку з іншими політичними сферами, такими як економічна, соціальна, демографічна, національна та культурна політика, міграційна політика вимагає застосування інтегрованого підходу. Комплексний підхід до управління міграційною політикою передбачає глибокий аналіз багатьох факторів, включно з демографічними змінами, потребами в робочій силі, рівнем соціально-економічного розвитку країни тощо. В рамках такого підходу міграційні процеси слід трактувати як ключовий елемент системи державного управління. Це означає необхідність створення умов для контролю над міграцією в межах соціально прийнятних стандартів, що охоплюють забезпечення соціального захисту як для мігрантів, так і для населення країни, яка їх приймає. При цьому особливу увагу слід приділяти дотриманню вимог національної безпеки під час регулювання міграції. З огляду на зазначене вище, управління міграційними процесами становить одну з ключових функцій міграційної політики, що потребує системного та збалансованого підходу для забезпечення гармонійного розвитку суспільства та відповідності державним пріоритетам [6, с. 7].

Малиновська О. у своїх наукових працях акцентує увагу на тому, що міграційна політика являє собою цілісну систему управлінських заходів, спрямованих на регулювання міграційних процесів, а також створення умов для ефективного використання трудового потенціалу мігрантів [7]. Водночас Денисов А., враховуючи сучасні тенденції розвитку міграції, визначає міграційну політику як комплекс заходів публічного управління, що спрямовані на впорядкування процесів переміщення населення, реалізованих у межах існуючого нормативно-правового поля [8]. У свою чергу Коваленко О. підкреслює, що сутність міграційної політики полягає в її характері як системи концептуально структурованих інструментів, які використовуються урядами держав та відповідними соціальними інститутами для здійснення цілеспрямованого впливу на міграційні процеси [9; 10, с. 76].

Як зазначає Малиновська О., системно взаємозв'язок міграції та безпеки вперше було розглянуто в роботах Мирона Вайнера (Myron Weiner), який писав, що міграція впливає не лише на внутрішню стабільність, а й на міжнародну безпеку, наполягав, що загрозу безпеці може становити не тільки приплив іноземців, а й відплив власних громадян. На думку Вайнера, міграція та безпека пов'язані не лише прямим, а й зворотним зв'язком, тобто безпекові заходи держав впливають на переміщення населення. М. Вайнер розглядав наслідки міграції для безпеки за чотирма напрямками: політичним, правовим, соціоекономічним, культурним [11, с. 43].

Міграційна політика держави беззаперечно є невід'ємною складовою національної безпеки країни. Це твердження підтверджується положеннями Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України,

затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016. У цьому документі Державна міграційна служба України визначається як одна з ключових інституцій сектору безпеки і оборони, що формує базис забезпечення національної безпеки держави. Стратегія національної безпеки Угорщини від 2012 року підкреслює, що явище міграції має комплексний характер, поєднуючи можливість забезпечення економічних і демографічних вигод із потенційними ризиками для суспільства та загалом для національної безпеки [8, с. 111].

Слід відмітити, що міграційну політику необхідно вважати елементом державної соціальної політики, що являє собою цілеспрямовану діяльність органів державної влади та інших соціальних суб'єктів щодо регулювання міграції та всебічного використання її можливостей на користь держави з метою забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації та євроінтеграції [12, с. 127].

Слід відмітити, що міграційна політика держави, без сумніву, виступає одним із ключових елементів національної безпеки [8, с. 111]. Варто зазначити, що міграційні процеси характеризуються багатовимірною природою як соціальних взаємовідносин, так і управлінських, економічних та правових аспектів. Ці процеси охоплюють переміщення резидентів і нерезидентів України як всередині території країни, так і поза її межами, що визначає їх статус об'єкта публічного управління. Міграційна політика спрямована на досягнення чітко окреслених завдань та реалізацію визначених цілей, що відображають її роль у забезпеченні державної стабільності [13, с. 441].

Як зазначає Яворський М., одним із актуальних викликів для України залишається забезпечення національної безпеки держави. У контексті аналізу впливу міграційних процесів на безпеку країни слід акцентувати увагу на двох основних аспектах, виокремлених у дослідженні Холода В., які обумовлюють ключові методологічні підходи до розгляду цієї проблематики. Передусім поняття «безпека» має конкретний історико-культурний зміст, який визначається соціальним контекстом, системою суспільних цінностей, політичним устроєм, а також домінуючими дискурсами в соціумі. Взаємозв'язок міграції з безпекою багатоаспектний, тому різні аспекти цього явища можуть бути інтерпретовані як позитивні, нейтральні або негативні. Негативний досвід з минулого щодо впливу міграції не завжди свідчить про її виключно небажаний характер. Дійсно, міграційні потоки часто спричиняються не тільки військовими конфліктами та природними катаклізмами, які змушують населення переїжджати. У стабільних умовах міграція значною мірою мотивована прагненням поліпшити життєві стандарти, знайти перспективи для самореалізації та забезпечити більш сприятливі умови праці і проживання. Свобода пересування залишається фундаментальним правом людини, але недовіра до міграційних процесів, що нерідко проявляється у суспільній думці та політичних заявах, здебільшого пояснюється недостатнім досвідом України у формуванні відкритого суспільства [14]. Ще один критичний аспект стосується трактування самого поняття «міграція». Як складний соціальний феномен, міграція характеризується внутрішніми суперечностями та багатогранністю, що унеможливають її однозначну класифікацію. Позитивні чи негативні наслідки міграції визначаються масштабом явища і часовими рамками, обраними для дослідження. Таким чином, оцінка впливу міграції потребує врахування як довгострокових тенденцій, так і ситуативного контексту [15, с. 98].

Міграційна політика, як один із ключових елементів національної безпеки, покликана регулювати кількісний та якісний склад міграційних потоків, їх масштаби, характеристики й напрямки. Вона тісно переплітається з загальною стратегією забезпечення національної безпеки. Ці фактори стимулюють збереження активного інтересу наукової спільноти до дослідження, аналізу і прогнозування тенденцій та динаміки міграційних процесів [6, с. 6].

Міграція тривалий час залишалася поза рамками безпекового дискурсу. Це було зумовлено тим, що поняття безпеки трактувалося обмежено: по-перше, у контексті державної безпеки, а по-друге, лише крізь призму загроз зовнішнього характеру – геополітичних або воєнних. Водночас міграція сприймалася як внутрішнє питання. У межах такого підходу було очевидним, що кризи, внутрішні конфлікти, інтервенції чи масове порушення прав людини провокують міграційні хвилі. Однак меншою мірою акцентувався зворотний взаємозв'язок, тобто вплив міграції на рівень безпеки. Нині міграційна політика здебільшого спрямована на нейтралізацію безпекових загроз, передусім національної безпеки та особистої, яка стосується як громадян країни, так і новоприбулих іммігрантів. Особливе значення має адаптація мігрантів як окремий напрям міграційної політики. Попри це, за умови ефективної міжнародної співпраці у сфері регулювання міграційних процесів – за допомогою як традиційних, так і превентивних заходів – можна досягти суттєвих успіхів у протидії небезпекам, які породжує неконтрольована міжнародна міграція і які впливають на глобальну безпеку [13, с. 441].

Висновок. Міграційна політика України виступає ключовим елементом національної безпеки, адже суттєво впливає на демографічні, соціальні, економічні та політичні процеси в державі. Дослідження наукових підходів і практичних аспектів цієї сфери демонструють, що ефективне управління міграційними потоками має забезпечувати не лише контроль за переміщенням населення, але й створювати сприятливі умови для інтеграції мігрантів, збереження людського капіталу та дотримання прав людини. В умовах збройного конфлікту з російською федерацією, значних внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків, а також сучасних глобальних викликів, Україна потребує всебічної та збалансованої міграційної стратегії. Ця стратегія має

гармонійно поєднувати безпековий аспект із соціально-економічним розвитком, відповідати європейським стандартам і водночас враховувати національні пріоритети. Для вдосконалення державної міграційної політики необхідно: забезпечити гармонізацію українського законодавства з міжнародними нормами; укріпити інституційну спроможність органів влади, особливо Державної міграційної служби України; підсилити механізми протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми; розробити ефективні програми соціальної адаптації та інтеграції як для внутрішньо переміщених осіб, так і для біженців; встановити прозорі й збалансовані форми співпраці з міжнародними організаціями та партнерами. Отже, міграційна політика має розглядатися як важливий стратегічний інструмент для захисту національного суверенітету, підтримання соціальної стабільності та формування сталого відчуття ідентичності українського народу. Її професійна реалізація сприятиме не лише зміцненню безпеки країни, але й успішній інтеграції до європейського й глобального простору.

Список використаних джерел:

1. Бичай Р.Р. Концептуальне осмислення міграційної політики як складової системи національної безпеки держави. *Державо і право*. 2023. Випуск 93. С.233-247.
2. Кожушко Я.П. Основні поняття та ключові елементи державної міграційної політики. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, 2025 р., № 1. С. 58–62.
3. Риндзак О.Т. Державна міграційна політика в контексті пріоритетів національної безпеки України. *Науковий журнал «Економіка України»*. 2016. №12 (661). С. 72-81.
4. Тиндик Н. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Тиндик Н. П.; Нац. ун-т держ. подат. служби Укр. К., 2009. 48 с.
5. Білан А.М., Мельничук С.М. Державна міграційна політика України в умовах глобальних викликів: правові питання. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 2 (102). С. 24-34.
6. Semenets-Orlova Inna A., Rylypchenko Oleg O. Міграційна політика: поняття, сутність, методологія формування та економічні аспекти. *Economics: time realities*. №2(72), 2024. С. 5-12.
7. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія, Київ : НІСД, 2018, 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf.
8. Денисов А. І. Правові засоби забезпечення національної міграційної безпеки України. *Інформація і право*. 2018. № 2 (25). С. 110–116.
9. Коваленко О. В. Соціокультурна динаміка міграційних процесів у глобалізованому світі : дис. ... д-ра філософії : 033 Філософія. Житомир, 2023. 257 с.
10. Примуш М. В., Носачов Є. О. Міграція та міграційна політика як предмет політичного дослідження. *«Політичне життя»*. №1. 2025. С. 75-80.
11. Малиновська О. Міграція та безпека: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу. *Міжнародний науковий вісник : зб. наук. праць. Спецвипуск / голов. ред. І. В. Артьомов. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. – Вип. 1-2 (23-24) : Матеріали круглого столу «Загрози міжнародній безпеці в Карпатському регіоні» (Ужгород, 22 квітня 2021 р.) і міжнародної інтернет-конф. «Євроінтеграційні аспекти розвитку вищої освіти України в контекст»*. С. 42–52.
12. Дракохруст Т. В. Про державну міграційну політику: сучасне розуміння. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 126-130.
13. Татомир Ю.І. Поняття міграційної безпеки у законодавстві та доктрині адміністративного права. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. №4. С. 439–444 URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/311051/302343>.
14. Холод В. Аналіз міграційної політики як складової частини національної безпеки України. URL: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/pidruchnuku/21/28.pdf>.
15. Яворський М. Міграція та політика національної безпеки в Україні: тенденції розвитку. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. випуск 25. С. 96-100.